

Õiguskantsler

Teie nr

Meie 29.03.2022 nr 7-5/220085/2201739

Lapsevanema hooldusõiguse piiramiseks kohtusse pöördumine

Lugupeetud vallavanem

Hiljuti pöördus õiguskantsleri poole abi saamiseks [] valla elanik [], kuna rahvastikuregistri andmetel puudus tal oma lapse suhtes hooldusõigus ning seetõttu ei saanud ta ka ettenähtud peretoetusi. Nimelt piiras kohus [] valla taotlusel ema hooldusõigust esialgse õiguskaitse korras ning määras kohtumenetluse ajaks tema lapsele ajutise eestkostja. [] Vallavalitsus ei teatanud kohtule, et esialgse õiguskaitse rakendamise aluseks olnud asjaolud on muutunud. Samuti ei algatanud vald esialgse õiguskaitse määramise kehtivuse ajal (ehk kuue kuu jooksul) põhikohtumenetlust, et kohus saaks selles asjas teha sisulise otsuse. Selle tõttu tekkis pärast esialgse õiguskaitse määramises märgitud tähtaja möödumist selgusetus, kellel on lapse suhtes hooldusõigus.

Õiguskantsleri sekkumisel jõudsid ametiasutused seaduste tõlgendamises ühele meelele: kui vanema hooldusõigust piirav esialgse õiguskaitse määramine kaotab tähtaja möödumise tõttu kehtivuse ja põhikohtuasjas otsust ei ole, taastub vanema hooldusõigus.

Kuigi konkreetne juhtum lahendati, vajab laiemat tähelepanu, milliseid põhimõtteid peab linna- või vallavalitsus seadustest tulenevalt järgima, kui ta vanema õiguste piiramiseks kohtusse pöördub.

Kui lapse kehalist, vaimset või hingelist heaolu või tema vara ohustab vanema hooldusõiguse kuritarvitamine, lapse hooletussejätmine, vanemate suutmatuse tõttu oma kohustusi või kolmanda isiku käitumine ja kui vanemad ei soovi või ei ole võimelised ohtu ära hoidma, rakendab kohus ohtu ärahoidmiseks vajalikke abinõusid ([perekonnaseaduse](#) §134 lg 1).

Vanema hooldusõiguse piiramist puudutavaid avaldusi vaatab kohus läbi hagita menetluses ([tsiviilkohtumenetluse seadustiku](#) (TsMS) § 550 lg 1 p 2). Kohalik omavalitsus saab menetlust algatada siis, kui ta esitab kohtule avalduse vanema hooldusõiguse piiramiseks (TsMS § 476 lg 1). Omavalitsus võib esitada kohtule ka avalduse esialgse õiguskaitse abinõude kohaldamiseks, kui see on lapse huve ja kõiki asjaolusid arvestades vajalik (TsMS § 378 lg-d 3 ja 4).¹

¹ Vt ka paragrahvi 551 p 3.1.2.a kommentaarid. „Tsiiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne“. Juura, 2017.

Vald saab esitada avalduse esialgse õiguskaitse rakendamiseks koos põhimenetluse algatamise avaldusega või põhimenetluse kestel. Erandlikult on võimalik taotleda kohtult esialgse õiguskaitse abinõude rakendamist enne põhimenetluse algatamist. Sellisel juhul peab avaldaja põhjendama, miks ta põhimenetluse algatamiseks kohe avaldust ei esita (TsMS § 382 lg 1 ja § 477¹ lg 2).

Esialgse õiguskaitse korras abinõude rakendamise eesmärk on reguleerida olukorda kohtumenetluse kestel kuni asja lahendamiseni.² Esialgse õiguskaitse kohaldamine eeldab mingi kaitstava huvi olemasolu, kusjuures õiguskaitsevajadus peab olema viivitamatu.³ Seega tuleb esialgse õiguskaitse taotluse esitamisel läbi mõelda, kas on tegemist olukorraga, mis tuleb kiiresti lahendada enne, kui kohus otsustab asja lõplikult.

Näiteks võib esialgse õiguskaitse meetmena taotleda kohtumenetluse ajaks vanemate hooldusõiguse äravõtmist ja lapsele ajutise eestkostja määramist. Kohus võib määrata lapsele ajutise eestkostja, kui võib eeldada, et eestkostja määramise tingimused on ilmselt täidetud ja viivitus ohustaks lapse huve ja kui üldjuhul on vähemalt seitsmeaastane laps eelnevalt ära kuulatud (TsMS § 555 lg 1 ja 3).

Oluline on tähele panna, et esialgse õiguskaitse menetlus ei ole iseseisev menetlus.⁴ Avaldajal tuleb esitada avaldus ka põhimenetluse algatamiseks. Kohtuasja lahendamine põhimenetluses, mitte esialgse õiguskaitse korras, teenib õige ja õiglase lahenduse eesmärke: kohtul on aega asjaolud välja selgitada ja tõendeid koguda, kohus saab kõik olulised isikud ära kuulata ning teha kaalutletud ja läbimõeldud otsuse. Need põhimõtted on olulised, kuna lapsevanema õiguste piiramise ja lapse lahutamise vanemast sekkutakse intensiivselt põhiseaduse §-ga 27 kaitstud pereellu. Ka rahvusvahelise õiguse ja kohtupraktika järgi on riigil sellisel juhul kohustus anda võimalus kõigile huvitatud pooltele osaleda menetluses ja teha teatavaks oma seisukohad (lapse õiguste konventsiooni art 9 ja 12, [Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus asjas 10465/83, Olsson vs. Rootsi, 24.03.1988](#)).

Kui vallavalitsus on vanema hooldusõiguse piiramiseks avalduse esitanud, tuleb tal asjaolude muutumisest kohtule teada anda. Näiteks kui menetluse kestel selgub, et vanema hooldusõiguse piiramiseks (esialgu taotletud ulatuses) pole enam alust, ei saa vallavalitsus neid asjaolusid enda teada jätta, kuna see kahjustab põhjendamatult lapsevanema ja lapse huve. Oluliste asjaolude muutumisest teatamata jätmist võib pidada menetlusõiguste pahauskseks kasutamiseks või oma õiguste kuritarvitamiseks, mis on seaduse järgi keelatud (TsMS § 200 lg-d 1 ja 2). Niisiis, vallavalitsusel tuleb kohut teavitada, kui vanema hooldusõiguse piiramise aluseks olnud olukord muutub. Ka siis, kui olukord on menetluse ajal muutunud vastupidises suunas, st vanema hooldusõigus vajaks senisest ulatuslikumat piiramist, tuleb omavalitsusel kohut sellest teavitada (vt [perekonnaseaduse](#) § 134 lg 2).

Palun edaspidi [] Vallavalitsusel:

- 1) lähtuda esialgse õiguskaitse taotluse esitamisel seadustes (eelkõige TsMS § 378 lg-s 3 ja 4, § 382 lg-s 1, § 477¹ lg-s 2, § 555 lg 1) sätestatud põhimõtetest. Kohtule tuleb põhjendada, miks põhimenetluse algatamiseks kohe avaldust ei esitata. Juhtudel, kui esialgse õiguskaitse taotluse esitamiseks alust pole, tuleb alustada kohtumenetlust nn tavalises korras põhiavalduse esitamisega;

² Paragrahvi 551 p 3.1.1.a kommentaarid. „Tsiiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne“. Juura, 2017.

³ Sama.

⁴ Paragrahvi 551 p 3.2.e kommentaarid. „Tsiiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne“. Juura, 2017.

- 2) pärast kohtule esialgse õiguskaitse korras lapsevanema hooldusõiguse piiramiseks avalduse esitamist esitada alati ka avaldus põhimenetluse algatamiseks;
- 3) teatada kohtule, kui asjaolud on muutunud ja vanema hooldusõigusõiguse piiramiseks (esialgu taotletud ulatuses) ei ole enam põhjust või kui on alust piirata vanema hooldusõigust senisest enam.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise